

YUCATÁN-CANCÚN

van reizigers voor reizigers

YUCATÁN-CANCÚN

De wereld houdt niet op met draaien. Een wereldreiziger is de eerste om dat te beamen. Hoewel men geen inspanningen gespaard heeft om al de gegevens in deze gids uitgebreid te testen en te actualiseren, is het niet uitgesloten dat je ter plaatse vaststelt dat bepaalde gegevens in deze gids toch al opnieuw gewijzigd zijn. Veel adressen en suggesties in de Trotters zijn bovendien wat 'fragiel', juist omdat ze zo sympathiek en verrassend zijn. We zouden het daarom bijzonder op prijs stellen als je ons op de hoogte brengt van eventuele wijzigingen, zodat we de eerstvolgende herdruk op een correcte manier kunnen aanpassen. Dank bij voorbaat. Ons adres:

TROTTER

Uitgeverij Lannoo
Kasteelstraat 97
B-8700 Tielt

Uitgeverij Terra Lannoo
Postbus 97
NL-3990 DB Houten

E-MAIL: TROTTER@LANNOO.BE

WWW.TROTTERCLUB.COM

De prijscategorieën die in de Trottergidsen worden gebruikt, zijn steeds afgestemd op het land. Als je in een goedkoop hotelletje ongeveer € 25 betaalt, behoort een hotel waar je € 75 neertelt uiteraard tot de dure prijsklasse. De uitgever kan niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele fouten of de gevolgen ervan.

VERTALING Ilse van Huis; 2017 Imago Mediabuilders

REISINFORMATIE VLAANDEREN EN NEDERLAND Wegwijzer, Brugge

OMSLAGONTWERP Studio Jan de Boer / Helga Bontinck

ONTWERP BINNENWERK Imago Mediabuilders

OMSLAGFOTO oneinchpunch / Shutterstock

OORSPRONKELIJKE TITEL Le Routard – Mexique

OORSPRONKELIJKE UITGEVER Hachette, Paris

DIRECTEUR VAN DE REEKS EN AUTEUR Philippe Gloaguen

STICHTERS Philippe Gloaguen en Michel Duval

ADJUNCT-REDACTEUREN Benoît Lucchini en Amanda Keravel

REDACTEUREN Olivier Page, Véronique de Chardon, Isabelle Al Subaihi, Anne-Caroline Dumas, André Poncelet, Marie Burin des Rozières, Thierry Brouard, Géraldine Lemauf-Beauvois, Anne Poinot, Mathilde de Boisgrollier, Alain Pallier en Fiona Debrabander

© Hachette (alle rechten voor vertaling, reproductie en bewerking gereserveerd voor alle landen),
Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2018

© Cartografie Hachette Tourisme

WWW.LANNOO.COM

D/2018/45/120 - ISBN 978 94 014 4951 9 - NUR 513

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUD

INLEIDING	10	Klimaat	88
VEELGESTELDE VRAGEN	12	Noodgevallen	91
TOPERVARINGEN	14	Overnachten	92
MENS, MAATSCHAPPIJ, NATUUR EN CULTUUR	21	Post en telecommunicatie	93
Architectuur	22	Reisliteratuur	96
Belangrijke personen	23	Risico's en ergernissen	97
Bevolking	26	Taal	100
Drank	28	Tijdsverschil	104
Economie	30	Vervoer	104
Fauna en flora	32	Winkelen, ambachtscunst	110
Film	33		
Folklore	36		
Frontera	37		
Geografie	38		
Geschiedenis	39		
Godsdienst	60		
Keuken	61		
Media	67		
Mensenrechten	69		
Milieu	70		
Sport en ontspanning	71		
Werelderfgoed	72		
Zeden en gewoonten	73		
REIZEN NAAR YUCATÁN- CANCÚN	74		
YUCATÁN-CANCÚN PRAKTISCH	77		
ABC van Mexico	78	Mérida	121
Alvorens te vertrekken	78	Celestún	139
Budget	81	Izamal	142
Elektriciteit	82	De Ruta Puuc	144
Feesten en feestdagen	82	Campeche	152
Geldzaken	85	Escárcega	160
Gezondheid	86	De Mayavindplaatsen van Río Bec	161
Internetadressen	88	Zona arqueológica de Chichén Itzá	162

HET SCHIEREILAND YUCATÁN

Mérida	121
Celestún	139
Izamal	142
De Ruta Puuc	144
Campeche	152
Escárcega	160
De Mayavindplaatsen van Río Bec	161
Zona arqueológica de Chichén Itzá	162

HET NOORDOOSTEN VAN HET SCHIEREILAND

Valladolid	169
Río Lagartos	175
Isla Holbox	176
Cancún	181
Isla Mujeres	188

DE KUST VAN PUERTO MORELOS TOT TULUM – DE MAYARIVIÈRA

Puerto Morelos	196
Playa del Carmen	197
Isla Cozumel	207
Paamul	214
Puerta Aventuras	214
Akumal en Caleta Yal-Kú	215
Xel-Há	216

Tulum	217
Zona arqueológica de Cobá	229

HET ZUIDEN VAN QUINTANA ROO

Bacalar	231
Chetumal	233

REGISTER

238

KAARTEN EN PLATTEGRONDEN

Afstanden tussen de steden	105	Playa del Carmen – detailkaart	200
Campeche	153	Reisplanner	113
Cancún	183	San Miguel de Cozumel	209
Chetumal	235	Topervaringen	14
Chichén Itzá, de ruïnes van (plattegrond vindplaats)	165	Tulum, de archeologische vindplaats	225
Isla Holbox	177	Tulum Playa – plattegrond II	223
Isla Mujeres (de stad)	191	Tulum Pueblo – plattegrond I	219
Isla Mujeres (het eiland), overzichtskaart	189	Uxmal	147
Mayarivièra, de, overzichtskaart	196	Valladolid	171
Mérida	123	Yucatán	120
Playa del Carmen	199	Yucatán-Cancún, overzichtskaart	75

Aarzel niet om gekruid te eten. Dit voedsel is perfect aangepast aan het land: het laat je zweten, het elimineert de gifstoffen en verjaagt de muggen. Bovendien werken pepers desinfecterend en zijn ze een bron van vitamine A en C. De Mexicanen gebruiken ze zelfs om de *cruda* (een houten kop) te bestrijden. Een waarschuwing: de kleinste *chiles* zijn vaak het verraderlijkst.

Enkele klassiekers

Enkele van de meest typische gerechten hebben een precolumbiaanse oorsprong. De meningen over de Mexicaanse keuken lopen hoe dan ook zeer sterk uiteen: sommigen vinden hem erg gevarieerd, anderen eerder zwaar en te gekruid. Je houdt ervan of niet. In Centraal-Mexico is het een arme boerenkeuken op basis van maismeel, die desondanks soms subtiel kan zijn. In Yucatán worden de smaken gevarieerder. In Noord-Mexico krijg je prima rundvlees voorgeschoteld, en aan de kust uiteraard vooral vis en schaal- en schelpdieren. Maar de basis van heel de Mexicaanse keuken is de tortilla.

Tortilla

De tortilla wordt in Mexico sinds mensenheugenis gegeten en wordt bij de meeste Mexicaanse maaltijden opgediend, ongeveer zoals bij ons het brood. Wordt gemaakt van in water met kalk geweekte maiskorrels (of soms tarwekorrels) en ziet eruit als een pannenkoek. Tortilla's worden gebruikt voor het maken van taco's, *enchilada's*, *quesadilla's* en nog ontelbare andere gerechten. Traditioneel worden de tortilla's met de hand gemaakt. Leuk om te zien hoe de vrouwen een bol deeg nemen, die met de handpalm platdrukken en hem dan op de *comal* (hete plaat) bakken. In de steden kopen de Mexicanen de tortilla's kant-en-klaar in een zogenaamde *tortilleria* of zelfs in plastic verpakt in de supermarkt.

Traditionele gerechten

Deze gerechten worden aangeduid onder de generieke naam *antojitos* en kom je overal tegen in de volkse keuken.

- **Taco:** tortilla gevuld met rundvlees, varkensvlees, lever of zelfs hersens. De Mexicaanse variant van ons belegd broodje. Een aanrader is de **taco al pastor**, die overigens geïnspireerd is op de *shawarma* (kebab) uit het Midden-Oosten. Het is een taco gevuld met varkensvlees (geroosterd aan het spit), ananas, uien en *cilantro* (koriander). Heerlijk.
- **Enchilada:** tortilla gevuld met rund of kip en kaas, gestoofd in een saus met chili-peper, tomaat en ui. In de *enchilada verde* zitten groene pepertjes, in de *enchilada roja* rode pepertjes. Laat je niet misleiden door de kleurcode, de groene zijn scherper dan de rode. De *enchiladas suizas* worden gerveerd met zure room en gesmolten kaas.

BURRITO

In de jaren 1910-1920 kreeg Juan Méndez het idee om voedsel op te rollen in een tortilla en zijn gerechten te bezorgen met behulp van een kleine ezel (*burrito*). De mond-tot-mondreclame werkte zo goed dat al snel heel Mexico deze burritospecialiteit wilde proberen. Zo ontstond een van de populairste gerechten van Mexico.

- **Quesadilla:** tortilla gevuld met kaas naar keuze, vlees, champignons, *flor de calabaza* (courgettebloesem), hersens. Gefrituurd in olie of gewoon op een bakplaat gebakken.

- **Chicharrón:** een soort reuzenchips die je op elke markt tegenkomt. Het is gemaakt van zongedroogde varkenshuid die vervolgens wordt gefrituurd in olie.

- **Guacamole:** koude puree van avocado, verrijkt met ui, verse koriander, een beetje peper en een scheutje limoen. Een echte lekkernij als hij goed wordt klaargemaakt.
- **Chilaquiles:** stukjes gebakken tortilla met ui, geraspte kaas, rode *chile* en crème fraîche.
- **Gorditas:** 'kleine dikkerds' in goed Nederlands. Kleine, dikke broden, naturel of gevuld met kaas, die je naar keuze kunt beleggen (vlees, eieren, guacamole). Ideaal voor de kleine trek.
- **Burritos:** vlees, bonen, ui, specerijen, peper en groenten opgerold in een tortilla van tarwemeel. Als hij gefrituurd wordt, wordt de *burrito* een **chimichanga**.

Nog meer traditionele gerechten

- **Nopal:** de nopal is een soort cactus (zoals de vijgcactus). De bladeren van deze plant worden rauw gegeten in een salade of goed gebakken, maar zonder de stekels uiteraard. De smaak ligt ergens tussen die van groene bonen en artisjokken.
- **Soepen:** elke Mexicaanse maaltijd begint met een soep. Er bestaan vele soorten en de meeste zijn overheerlijk. De bekendste zijn de *sopa azteca*, opgediend met stukjes ge-roosterde tortilla en kaas; de *pozole*, traditionele soep met mais, varkensvlees (of soms kip) en kikkererwten. De Mexicanen zijn dol op deze laatste soep en gaan hiervoor vaak op donderdag naar gespecialiseerde restaurants (donderdag is *pozole*-dag). Zeker proberen.
- **Tamales:** opgerolde maiskoeken met *chile* en ragoutvlees, gestoomd in mais- of bananbladeren. Zoet of hartig. Nog een traditioneel gerecht dat erg in de smaak valt.
- **Tortas:** een ovaal broodje dat warm wordt opgediend; altijd op basis van avocado, **frijoles**, gesmolten kaas, sla, ui en *chiles*, en verder naar keuze met kip, ham, gepaneerd vlees. Stevige kost, niet duur en heel lekker.

TAMALES, MAISKOEKEN MET EEN HARTIGE OF ZOETE VULLING

– **Toegang:** bij de slagboom van het kruispunt van Conhuas betaal je voor toegang tot het reservaat, 70 MXN per voertuig + 48 MXN per persoon. Je rijdt vervolgens 30 km per uur over een afstand van 40 km, daar is weer een slagboom waar je water kunt kopen (op de vindplaats kan dat niet). Rijd nog 20 km door naar de ingang van de vindplaats. Tickets: 70 MXN. Vindplaats dag, geopend 8.00-17.00 u. Er is ook een ecomuseum (8.00-15.00 u) met diersoorten en maquettes van de vindplaats.

- **Het biosfeerreservaat:** herbergt een ongelofelijk aantal diersoorten. 354 vogelsoorten, waarvan een aantal trekvogels, bijna evenveel vlindersoorten, 25 slangensoorten (ach, de rode slangetjes die op de trappen van de piramides kronkelen, zien er werkelijk schattig uit), poema's, wilde katachtigen, jaguars (maar moeilijk te observeren). Bovendien groeien er ook nog eens een zeventigtal orchideeënsoorten. De dorpelingen in de omgeving houden zich bezig met biologische wisselteelt, bijenteelt en natuurgeneeskunde.

- **De archeologische vindplaats:** een wandeling over het bewegwijzerde pad in de schaduw van het groen is aangenaam en duurt 2-4 u, afhankelijk van de gekozen route (kort, middel of lang). Calakmul was ooit een belangrijke Maya-stad, de hoofdplaats van het koninkrijk van de Kop van de Slang. In de preklassieke periode woonden er 50.000 mensen. Op het toppunt van haar roem, rond 650 n.Chr., domineerde de stad talrijke andere steden in de laaglanden, onder meer eeuwige aartsrivaal Tikal (op een afstand van 100 km), de hoofdplaats van het rijk van de Klauw van de Jaguar. De bouwstijl in deze stad is grotendeels dezelfde als in Tikal (de zogenoemde Peténstijl), maar je vindt er ook de stijl van de Río Bec, typisch voor de Mayasteden in deze regio.

De belangrijkste monumenten en hun functie stammen uit diverse periodes. Ze weerspiegelen het leven en de geschiedenis van Calakmul: de grote Akropolis, het balspelveld (*pelota*), de plaza Mayor en de talrijke stèles (structuur V). Veel bas-reliëfs, beelden en jaden voorwerpen werden na de val van het koninkrijk echter gestolen. Wat teruggevonden werd, is tegenwoordig te bewonderen in het museum van Campeche. Vanaf de top van de indrukwekkende piramide die boven de jungle uitsteekt (structuur I), zie je Guatemala liggen.

- **Chicanná:** km 144, aan je rechterhand als je richting Chetumal gaat, een tiental kilometer voor Xpujil. Dag, geopend 8.00-17.00 u. Toegangsprijs: 50 MXN. Structuur I is een van de mooiste voorbeelden van de stijl van Río Bec, met zijn westelijke oriëntatie en zijn massieve torens aan elke zijde. De 6 kamers symboliseren de hoge politieke en religieuze autoriteiten die de oude Mayamaatschappij bestuurden. Het gebouw ten oosten van het plein (structuur II) heeft een van de best bewaarde gevels. De ingang is de muil – van de Kop van de Slang – de daken waren gemaakt van hout en palmblederen.

- **Becán:** circa 2 km voorbij Chicanná als je richting Chetumal gaat, links afslaan en helemaal naar de rand van het dorp lopen. Dag, geopend 8.00-17.00 u. Toegangsprijs: 55 MXN. Een juweeltje van een oude Mayastad, met schitterende gebouwen in de stijl van Río Bec. Dit is de enige Mayastad die ooit door slotgrachten was omringd (al staan ze nu helemaal droog). In deze stad is het makkelijk om je een beeld te vormen van hoe de woonhuizen er ooit moeten hebben uitgezien: de verdiepingen, de vertrekken met hun banken, de stoombaden, met steeds weer de motieven die refereren aan de Kop van de Slang.

ZONA ARQUEOLÓGICA DE CHICHÉN ITZÁ

NETNUMMER 985

Deze Mayastad is hier gebouwd vanwege de aanwezigheid van twee natuurlijke poelen, cenotes, die een belangrijke waterbron waren voor de regio. De naam Chichén Itzá is dan ook een verwijzing naar deze ondergrondse waterbron: *chi* betekent 'opening' en *chén* 'put'. Itzá is de naam van de stam die rond 500 deze stad stichtte en de leidende klasse vormde. Tegenwoordig is het de meest toeristische vindplaats van Yucatán (bijna 8000 bezoekers per dag in het hoogseizoen). De stad ligt 50 km van Valladolid, vrijwel

halverwege Mérida en Cancún. De spectaculaire ruïnes liggen verspreid over 300 ha. Veel gebouwen zijn mooi gerestaureerd. Dit is niet de meest typische Mayavindplaats, want de invloed van de Tolteken is er aanzienlijk. Tijdens haar bloeitijd, van 750 tot 1200, had deze stad de hegemonie over het volledige grondgebied van de Maya's in handen. De piramide van Kukulcán, het bekendste silhouet van de vindplaats, steekt boven de oude stad van Chichén Itzá uit. Een weg voert naar de heilige cenote, een natuurlijke poel die in verbinding staat met een ondergronds waternetwerk dat 20 m dieper ligt. Zonder dit kostbare water zou de stad geen enkele kans hebben gemaakt om te overleven.

De vindplaats staat op de werelderfgoedlijst van Unesco en werd in 2007 zelfs uitgeroepen tot een van de zeven nieuwe wereldwonderen.

AANKOMST EN VERTREK

MET DE BUS

Bushaltes: er zijn 2 bushaltes in Piste. De halte voor de bussen van Oriente ligt in het dorp, voor de Zapatería Vasquez (loket vlak bij de zócalo, dag. geopend 8.30-17.00 u). Die voor de bussen van ADO ligt voor de ambachtelijke markt van de vindplaats (loket in het winkeltje van de vindplaats, dag. geopend 9.00-19.00 u). We raden je aan om je biljet voor de terugreis meteen bij aankomst te kopen, want later begint de stormloop op de loketten en zijn er amper nog zitplaatsen beschikbaar. Let op, geen nachtbusen na het spektakel.

- **Naar Mérida:** circa 15 bussen per dag, 6.00-21.30 u met *Oriente*; 1 bus om 16.35 u met *ADO*.
- **Naar Canún (via Valladolid):** een snelle bus om 16.30 u met *ADO*; circa 15 bussen per dag met *Oriente*, 5.30-21.30 u.
- **Naar Tulum en Playa del Carmen:** met *ADO*, 1 bus om 8.35 u (alleen naar Tulum) en 1 bus om 16.30 u. Een bus van *Oriente* vertrekt om 7.30 u, hij stopt onderweg in Cobá, Tulum en Playa (op ma., di., do. en vr. een extra bus om 13.00 u, op zo. om 17.00 u).

SLAPEN EN ETEN BIJ DE VINDPLAATS EN IN DE OMGEVING

Met Chichén Itzá wordt alleen de ruïnestad bedoeld. Het dichtstbijzijnde dorp is Piste (uitspraak: 'pistee'), dat circa 4 km van de vindplaats ligt. Daar is niet veel te beleven. Wie niet te veel wil betalen, zet zijn koffers neer in hotel **Piramide Inn** (☎ 851 01 15 📄 piramideinn.com; circa 50 MXN, toeslag als je met betaalkaart betaalt).

In Piste (4 km van de vindplaats)

Posada Olalde: neem van de zócalo de hoofdweg naar de ruïnes en sla net na restaurant Los Pagaros rechts af, de posada ligt 100 m verderop aan de rechterkant ☎ 851 00 86. Tweepersonskamer voor 350 MXN; cabaña voor 250 MXN; geen ontbijt. Wifi. Deze posada ligt in een rustige wijk en biedt zeven kamers met twee eenpersoonsbedden en een ventilator. De kamers komen uit op de tuin en zijn vrij netjes. Prima badkamers en goede matrassen. Er zijn ook enkele 'rustieke' *cabañas*. Vriendelijke ontvangst.

Lonchería Fabiola: bijna tegenover de zócalo, aan de rechterkant als je van Mérida komt. Dag. geopend 7.30-22.30 u. Deze kleine kantine is heel geschikt voor een kleine hap. Huiselijke keuken. Kleine keuze aan goedkope gerechten (taco's, *tortas*, *panuchos*). Je kunt er ook ontbijten.

Las Mestizas: ga voorbij de zócalo verder richting de ruïnes; het restaurant staat aan de rechterkant, voor de Posada Chac-Mool ☎ 851 00 69. Dag. geopend 9.00-22.00 u. De inrichting van de zaal doet een beetje koloniaals aan, de tafels zijn netjes gedekt en er is een kleine kaart met regionale specialiteiten. Uitstekende *lima*-soep en een lekkere *pollo pibil*. Zelfgemaakte flan. Je kunt er ook ontbijten. Vriendelijke eigenaresse en leuke bediening door haar zoon. Klein terras aan de straatkant.

Hotel Chichén Itzá: hoofdstraat, in het dorp ☎ 851 00 22 of 23 📄 mayaland.com/hotel-chichen-itza. Tweepersonskamers voor 1260-1480 MXN, ontbijt voor 95-120 MXN, afhankelijk van de formule. Wifi (alleen bij de re-

ceptie). Hoewel dit hotel voornamelijk groepen ontvangt, is het toch een verademing in deze charmeloze stad. Grote lobby en een veertigtal kamers rond een groot zwembad, ondergebracht in een klein gebouw met twee verdiepingen. In 2016 was al de helft van de kamers gerenoveerd. Onberispelijke dienstverlening en ontvangst. De kamers die naar binnen en op het zwembad uitkijken zijn duurder, maar wel de moeite waard. Heel mooie tuin. Restaurant.

Buiten Piste

  Hotel Dolores Alba Chichén: *langs de weg Mérida-Cancún, km 122; 3 km voorbij de vindplaats in de richting van Valladolid, ter hoogte van de ingang van de cenote Ik-Kil* (999) 928 56 50 doloresalba.com. *Kom je met de bus uit Mérida of Cancún, vraag de chauffeur dan om je voor het hotel af te zetten. Tweepersoonskamer voor circa 1000 MXN, ontbijt inbegrepen. Parkeergelegenheid. Wifi.* Een veertigtal kamers voor twee tot vier personen met ventilator en airco (verouderd). De kamers zijn aan elkaar geschakeld en liggen op tuinni-

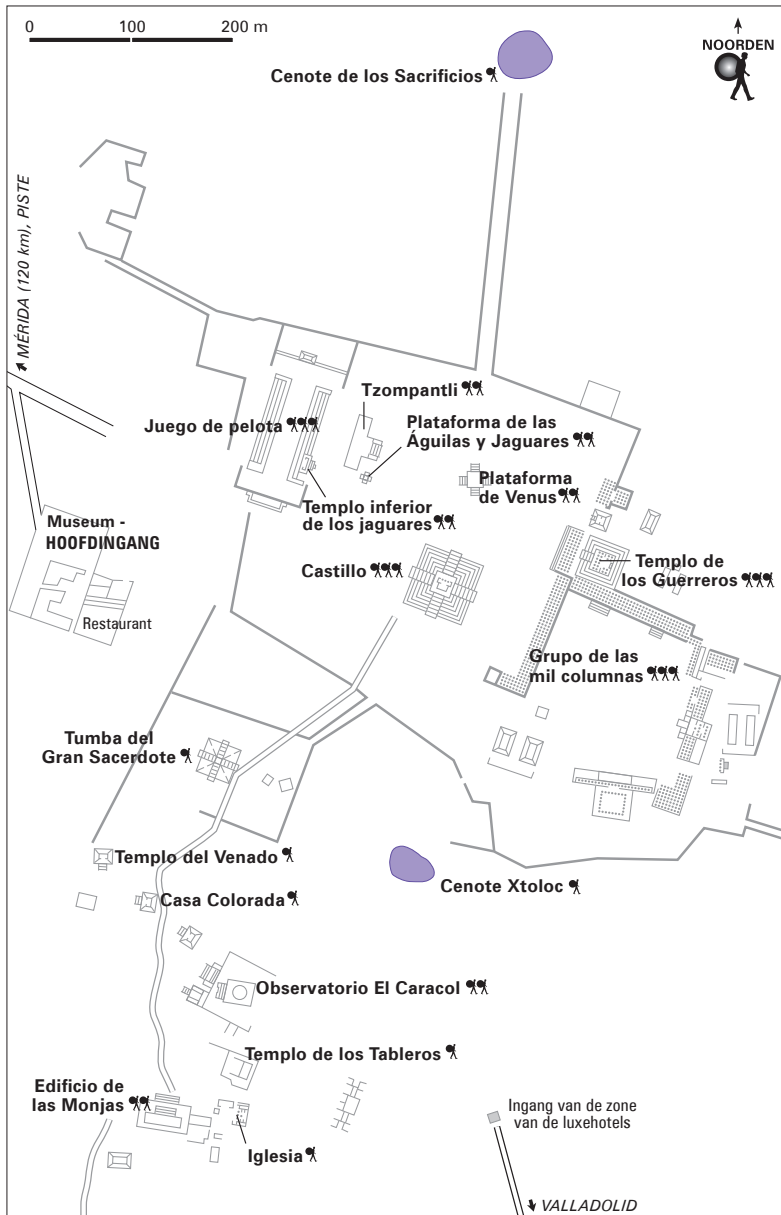
veau, vergelijkbaar met een motel. Ze zijn acceptabel, maar niet meer dan dat. Twee zwembaden, aangelegd als een soort cenote, om lekker in rond te spartelen. Vrij aangenaam, maar het verkeerslawaai, afkomstig van de nabijgelegen weg, kan storend werken. Goed restaurant. Gratis pendeldienst naar de vindplaats.   **Villa Arqueológicas:** *in het hotelgebied, vlak bij de zuidelijke ingang van de vindplaats* 851 01 87 villasmex.com. *Tweepersoonskamer voor gemiddeld 1275 MXN, ontbijt voor 80-110 MXN. Wifi (gemeenschappelijke ruimtes).* Het goedkoopste luxehotel van de zone. Elegante binnenhuisinrichting, in warme kleuren. Mooie patio met bloeiende bougainvilles. Het restaurant (heerlijke keuken) grenst aan het zwembad. De veertig kamers zijn niet erg ruim, maar wel heel aardig (gepleisterde muren, bedden onder een gewelfd plafond). Bovendien beschikken ze over alle nodige comfort. Klassiek restaurant, gezellige keuken, tv-hoek, biljarttafel en spa. Grote voordeel echter is dat je makkelijk te voet naar de ruïnes kunt, via het naastgelegen hotel.

De vindplaats

Maya de mooie

De geschiedenis van Chichén is complex en zit nog vol vraagtekens. De stad zou gesticht zijn door de Itz'ás, een Mayastam die rond 450 uit het zuiden kwam. Een eerste bloeitijd kwam er tussen de 7de en 9de eeuw. Uit die tijd dateren de eerste constructies in een typische Mayabouwtijl, die verwant is aan de Puuc-stijl. Net zoals overal op het grondgebied van de Maya's begon ook voor Chichén Itzá in de 10de eeuw een periode van verval. Het is niet bekend of de stad daadwerkelijk verlaten werd, zoals dat in veel andere grote steden in het centrale deel van het Mayagebied het geval was, of dat de stad gewoon voor een tijdje in winterslaap ging. Hoe het ook zij, feit is dat rond het jaar 1000 de stadsbevolking opnieuw begon aan te groeien na de komst van stammen uit het noorden, van Toltecorigine. Volgens een legende zouden het de Itz'ás zelf zijn die, nadat ze hun stad verlaten hadden, terugkeerden onder leiding van de koning van Tula, Quetzalcóatl, die hier een nieuwe dynastie zou hebben gesticht vooraleer verder te trekken naar Centraal-Mexico. In elk geval staat het vast dat voor Chichén Itzá een nieuwe gouden eeuw aanbrak. De cultuur van de Tolteken werd overgenomen, wat zich vertaalde in een nieuwe bouwstijl en de invoering van de cultus van de Slangengod Quetzacoátl (Kukulcán voor de Maya's).

De stad werd voorgoed verlaten rond 1185 (volgens andere onderzoekers in 1250), ongetwijfeld als gevolg van een conflict tussen Uxmal, Mayapán en Chichén Itzá (het verbreken van een vermoedelijke triple alliantie). In de tijd van de Spaanse verovering (1533) woonde nog slechts een handvol inwoners in de stad, hoewel Chichén Itzá toen nog steeds een drukbezocht bedevaartsoord van de Maya's was.

DE RUIJNES VAN CHICHÉN ITZÁ (PLATTEGROND VINDPLAATS)

PRAKTISCHE INFORMATIE

- **Informatie en openingstijden:** ☎ 851 01 37 (hoofdingang) ☎ 851 01 52 (zuidelijke ingang). Dag. geopend 8.00-17.00 u (een groot deel van de vindplaats sluit om 16.00 u). Voor het bijwonen van het klank-en-lichtspel (di.-zo. om 19.00 u en soms om 20.00 u) is het verstandig om ruim van tevoren te reserveren bij je hotel of via **W** *nochesdekukulkan.com*.
- **Toegangsprijs:** 232 MXN.
- **Parkeren:** tegen betaling bij de ingang (30 MXN). Anders toegang via de zuidelijke ingang en het hotel Mayaland (veel minder druk).
- **Taxi's:** standplaats op de parkeerplaats, voor de ingang.
- **Twee mogelijkheden:** of je slaapt ter plaatse, dan raden we je aan om klokslag 8.00 u bij de ingang aanwezig te zijn, om de groepen voor te zijn. Of je verblijft in Mérida of Valladolid, dan raden we je aan om de vindplaats in het begin van de namiddag te bezoeken (let op, sommige delen sluiten om 16.00 u).
- Als je met de auto komt, verwijzen we je naar de zuidelijke ingang, daar is het minder druk. Je kunt parkeren bij *Hotel Mayaland*, gratis wanneer je een consumptie neemt in het hotel (bij de uitgang wordt om de bon gevraagd) en anders betaal je 150 MXN.
- Wanneer je in Piste verblijft, raden we je sterk af om te voet naar de vindplaats te gaan, de weg is namelijk erg druk en gevaarlijk. Neem een taxi.
- Aan de ingang van de vindplaats is ook een groot toeristencentrum met een winkelgalery, een café-restaurant, een wisselkantoor (wisselende openingstijden), geldautomaat en een bagagedepot (bij de prijs van het toegangskaartje inbegrepen).
- Let op: je mag de piramides niet beklimmen. Neem een hoed, voldoende water en zonnebrandcrème mee, de vindplaats is groot en er is weinig schaduw. Reken op 3-4 uur voor het bezoek.

WAT IS ER TE ZIEN?

De inbreng van de Tolteken is makkelijk herkenbaar aan de schuine onderbouw van de tempels. De grondmuren van de Mayamonumenten daarentegen zijn recht. In de loop van het bezoek zie je ook dat er een groot verschil is in de beeldhouwkunst: de beelden van de Maya's kenmerken zich

door erg geometrische, bijna abstracte vormen, waarbij de symboliek belangrijker is dan de uiterlijke weergave. Gezichten zijn tot vierkante vormen gereduceerd. Vaak moet je over de nodige verbeeldingskracht beschikken om een gezicht of een slang te herkennen. De kunst van de Tolteken is echter heel realistisch. Elk detail van lichaam, gelaat of omgeving wordt tot in de puntjes weergegeven. Voor hen hadden de beelden in de eerste plaats een getuigende, verhalende functie. Wat het afbeelden van dieren betreft, de arend en de jaguar nemen in de Toltekencultuur een belangrijke plaats in. Bij de Maya's wordt die rol vervuld door de *papagayo* (papegaai of ara), die de zon symboliseert. Aan de Maya's danken we de techniek van de korbeelboog (ook wel valse boog of Mayaboog genoemd), een gewelf dat afgesloten wordt met een platte sluitsteen.

Noordelijke zone: Maya-Toltekenstijl

🏰🏰🏰 **Castillo (piramide van Kukulkán):** opgebouwd uit negen oplopende terrassen, bekroond met een tempel. De naam werd bedacht door de Spanjaarden, die dit bouwwerk toch wel heel imposant vonden. Aan elk van de vier zijden voert een trap naar de top van de piramide, met aan de rand het lijf van een slang waarvan de open bek op de grond rust (onder aan de piramide). Weinig piramides in Mexico zijn zo vernuftig gebouwd. Het bewijs dat de Maya's goede wiskundigen waren zie je op het moment van de dagen-nachtevening in maart en september (rond de 21ste), dan lijkt de slang langs de noordelijke trap van het *Castillo* naar beneden te glijden, veroorzaakt door een spel van licht en schaduw. Dit vreemde fenomeen is gedurende een drietal uur waar te nemen de week voor en na de dagen-nachtevening. Uiteraard krijg je er een nagebootste versie van te zien tijdens het klank-en-lichtspel. De piramide is een combinatie van Maya- en Toltekenstijl en is gebouwd op nog oudere grondvesten. Aan elke kant heeft ze 91 treden, plus nog een extra trede. Even snel rekenen: in totaal dus 365 treden, evenveel als er dagen zijn in het zonnejaar. Het *Castillo* is volledig aan de zon gewijd en werd gebruikt voor grote ceremonies. Binnen is een crypte die een *Chac-Mool* (beeld) en

HET CASTILLO IS EEN COMBINATIE VAN MAYA- EN TOLTEKENSTIJL.

een jaguar met ogen van jade herbergt. Helaas niet meer toegankelijk voor bezoekers.

• **Juego de Pelota (balspeld):** *ga hier heen zodra de vindplaats opengaat of anders 's avonds, dit is de verzamelplek voor groepen.* Het grootste van Midden-Amerika en erg goed bewaard. De stad telde minstens dertien van dergelijke speelterreinen. Het balspel vervulde een heilige en rituele rol, dat werd bekrachtigd door een menselijk offer. De adel, de priesters en de eregenodigden woonden het spel bij en zaten helemaal bovenin of aan de uiteinden van het veld. Een staaltje van akoestiek: ga in het midden van het veld staan en klap in je handen. Het geluid wordt zeven keer weerkaatst.

Weer over tot de orde van de dag. We nemen even de prachtige bas-reliëfs van het middendeel en de uiteinden van de terrassen onder de loep. Als je goed kijkt, herken je in het midden de spelers, een slaghout in de hand. Hun enigszins opmerkelijke rechterschoen was voor de onderzoe-

kers een bevestiging dat de rechervoet bij het balspel mocht worden gebruikt. Aan de onderkant wordt een grote cirkel afgebeeld, symbool voor de bal. Te midden van de cirkel zie je een menselijke schedel, die de dood voorstelt.

👁️👁️ **Templo inferior de la Jaguars (tempel van de jaguars):** *aan de zuidkant van het balspeld.* Dateert uit dezelfde periode als de *Castillo*. Hij dankt zijn naam aan het kleine beeldje van de jaguar bij de ingang tot de tempel, tussen de twee zuilen, versierd met enorme gevederde slangen, de Quetzalcoátl (*Kukulcán* voor de Maya's). Het is een van de belangrijkste symbolen van de Toltekenbeschaving. De friezen aan de buitenkant tonen de geschiedenis van het ontstaan van de vindplaats.

👁️👁️ **Tzompantli (de Doodshoofdmuur):** een opmerkelijke muur, waarop op brutale wijze de schedels van de onthoofde balspelers worden afgebeeld. Aan de binnenkant van dit kleine platform werden inderdaad ook schedels gevonden.

GESCHIEDENIS

ZENUWEN IN HET SPEL | Het balspel werd gespeeld met twee ploegen van elk zeven spelers: zes spelers in het midden en de aanvoerders op de terrassen rond de twee muren. De bal mocht aangeraakt worden met de knie, de rechervoet, de heupen en ook met een slaghout. Hem door de ring krijgen, was een huzarenstukje en de speler die daarin slaagde, werd als een held geëerd. Een wedstrijd kon wel langer dan een dag duren en eindigde soms in een bloedbad, net als de gladiatorengevechten.

Vanaf de muur grijzen honderden, allemaal identieke doodshoofden je toe. Dat verleent deze muur een morbide maar toch geslaagd ritme. Aan de hoeken ontdek je de enige schedels in vooraanzicht. Andere beeldhouwwerken tonen een speler die net zijn hoofd is kwijtgeraakt en aan zijn rechterkant een arend die een mensenhart verscheurt.

👤👤 Plataforma de la Águilas y Jaguares (platform van de Arenden en Jaguars): *naast de Doodshoofdmuur.* Amper groter, maar wel erg interessant. Op elke hoek onderscheid je duidelijk een jaguar (de nacht) en een arend (de dag) die een mensenhart verscheuren, symbool voor het offeren aan de zon. Let op de positie van de poot van de arend, de manier waarop hij het hart vasthoudt, ziet er heel menselijk uit.

👤👤 Plataforma de Venus (Venusplatform): de vier hoeken van deze kleine tempel zijn het betekenisvolst. Je ziet er telkens dezelfde afbeeldingen: de god Quetzalcóatl die uit de muil van een slang komt, als teken van vruchtbaarheid. Deze god van de Tolteken, de gevederde slang, siert elke hoek van het gebouw. Op de bovenste fries bespeur je het kronkelende lijf van een slang (nog een) en vissen.

👤👤 Cenote de los Sacrificios (de Offerpoel): aan de noordelijke rand van de vindplaats. Een diepe, natuurlijk gevormde put van een zestigtal meter doorsnede. Hij werd gebruikt om offergaven, ook menselijke, in te gooien. Er werden onder meer 21 kinderschedels uit opgedoken. De poel wordt omringd door begroeiing en is niet toegankelijk.

👤👤👤 Grupo de la mil columnas y Templo de los Guerreros (groep van de Duizend Zuilen en tempel van de Krijgers): een gigantisch meesterwerk. Deze tempel lijkt veel op die van Tula (hoofdplaats van de Tolteken). De zuilen, in werkelijkheid slechts 499, zijn versierd met de afbeelding van een gevederde krijger, gewapend met een speer. Aan de voet zie je het gezicht van Quetzalcóatl, zoals gewoonlijk in de muil van een slang. Heb je gemerkt dat op de 8 zuilen in het midden, tegenover de trap, de handen van de afgebeelde figuren aan elkaar geknoopt zijn? In feite zijn het gevangengenomen vijandige krijgers die op het punt staan om op de top van de tempel aan de Chac-Mool te worden geofferd.

Architectuurspecialisten hebben natuurlijk al gezien dat de onderbouw van de gebouwen in Toltekenstijl is (schuin olopend), terwijl de gewelven (vandaag verdwenen) van het Mayatype zijn. Op de rechterkant van de tempel (zuidkant, maar je kunt er niet bij komen door de touwen) ontwaart je prachtige friezen met gebeeldhouwde jaguars en arenden. Deze gevel getuigt nogmaals van de overlapping van de Maya- en Toltekenstijl.

De middenzone: zuivere Mayastijl

👤👤 Tumba del Gran Sacerdote (graf van de Hogepriester): kleine piramide met een trap aan elke zijde. Onder aan de trap en op de hoeken van de bovenkant van de piramide ontdek je stenen slangenkoppen. In deze tempel werden de stoffelijke resten van een priester ontdekt.

👤👤 Templo del Venado (tempel van het Hert): heel erg vervallen, maar je kunt wel naar boven klimmen. Dit gebouw dankt zijn naam ongetwijfeld aan een fresco waarop een hert stond afgebeeld. Nu is het verdwenen.

👤👤 Casa Colorada (rode huis): Mayagebouw in zuivere Puuc-stijl, in overwegend rood. De bovenkant is versierd met een geometrische fries waarop ook Chaac wordt afgebeeld.

👤👤 Observatorio El Caracol (het Slakkenhuis, een observatorium): de naam *caracol*, die de Spanjaarden aan dit gebouw gaven, ligt voor de hand. De structuur van dit observatorium doet met zijn wenteltrap immers heel erg aan een slakkenhuis denken. Het werd gebouwd afhankelijk van het verschijnen van bepaalde sterren op een bepaald tijdstip van het jaar. Ook de ingangen tot de toren liggen gedurende een bepaalde periode precies in het verlengde van de zonnestralen. Het gebouw vertoont niet echt een architecturale symmetrie. Belangrijker waren de precieze oriëntatiepunten ten opzichte van de zon. Boven op de koepel zie je drie ramen, bedoeld om Venus, de poolster en de zonnewende te observeren.

👤👤 Edificio de la Monjas (het Nonnenhuis): in erbarmelijke staat door toedoen van een onorthodoxe archeoloog (zie kader). Rechts loop je door een kleine tunnel. Ook hier zijn de Spanjaarden voor de naam verantwoordelijk. Ze vergeleken de vele kleine vertrekken met de cellen van

WIST JE DIT?

ONTPLOFFING | Augustus Le Plongeon, fotograaf en archeoloog uit de 19de eeuw, bevestigde dat de Maya's aan het begin van de vrijmetselarij stonden. Om te zien wat het Nonnenhuis verborg, blies hij het gebouw op met dynamiet.

een klooster. Om de erg mooie gevel van het bijgebouw (oostkant) te kunnen bewonderen, moet je eerst via de *patio de las Monjas*. Onze vriend Chaac is zo'n beetje overal present. In het midden van de gevel bespeur je een hogepriester (dat is althans wat verondersteld wordt), zittend, met gekruiste handen en voeten. De ingang symboliseert een grote, met tanden omgeven muil.

☞ **Iglesia (kerk)**: het vierkante gebouw naast het bijgebouw. Weinig belangrijke constructie met een golvend fries. Het stelt een slang voor; de stippen op het lijf stellen de schubben voor. Twee nissen. In de linkse zie je een *armadillo* (miereneter) en een

slak, in de rechte een schildpad en een krab.

☞ **Templo de los Tableros (tempel van de Panelen)**: kleine, nogal vervallen constructie in Maya-Toltekenstijl. Elke muur heeft echter in het midden een stenen paneel met daarop afbeeldingen van krijgers, jaguars, vogels en slangen. Er werden rituelen uitgevoerd die verband hielden met het element vuur.

☞ **Cenote Xtoloc**: nog een immense, natuurlijk gevormde put waarin offergaven en mensenoffers werden geworpen. Hij is helemaal door vegetatie omringd, maar vanaf sommige plaatsen zie je hem toch liggen.

In de omgeving van Chichén Itzá

☞ **Grotten van Balancanche**: 6 km van Chichén Itzá, voorbij de cenote Ik-Kil, langs de weg naar Valladolid. Dag. geopend. Reken op 45 min voor het bezoek (afstand van 900 m). Toegangsprijs: 183 MXN. Om het uur rondleidingen, van 9.00-16.00 u. Een oud heiligdom uit de tijd van de Tolteken. Ook de Maya's voerden er geheime ceremonies uit. Er werden veel offergaven gevonden: aardewerk, wierookbranders enzovoort. Prachtige botanische tuin voor de ingang en een klein, leerrijk museum met een fototentoonstelling van de voorwerpen die op de vindplaats zijn gevonden (met name offergaven).

HET NOORDOOSTEN VAN HET SCHIEREILAND

VALLADOLID

51.700 INWONERS | NETNUMMER 985

Valladolid ligt halverwege Mérida en Cancún en is een uitstekende uitvalsbasis om op ontdekking te gaan naar de grote archeologische vindplaatsen als Ek Balam en Chichén Itzá en de cenotes die je overal tegenkomt. De stad wordt wel 'de sultan van het oosten' genoemd vanwege de opmerkelijke architectuur. Het is een leuke stad met een koloniale charme. De schaduwrijke *zócalo* wordt gedomineerd door de twee torens van de kathedraal. Het is een heel aangename en levendige plek, ongeacht het uur van de dag. Valladolid, gebouwd op de oude Mayastad Zací, was een van de eerste Spaanse kolonies van Yucatán.

- Let op: als je via de kust komt (vanaf Cancún, Tulum), vergeet dan niet je horloge een uur vooruit te zetten.

Op 1 februari is het feest in de regio (feest van de *Virgen de la Candelaria*). De banen zijn dan gesloten, de hotels zitten vol en de ceremonies trekken heel wat gelovigen.

AANKOMST EN VERTREK

MET DE BUS

🚌 Busterminal (plattegrond A1): op de hoek van de calles 39 en 46 ☎ 856 34 48 en 49.

- **Van en naar Chichén Itzá:** met *Oriente*, ongeveer 15 bussen per dag, 7.00-17.30 u (aankomst in Piste). Met *ADO* 2 bussen per dag, om 10.00 u (rechtstreeks) en 15.35 u. Rit van 45 min.

- **Van en naar Mérida:** met *Oriente*, ongeveer 15 bussen per dag, 5.30-17.30 u. Met *ADO*, circa 10 bussen per dag, 5.40-20.10 u (vr.-zo. 23.10 u).

- **Van en naar Cancún:** met *Oriente* (via de rijksweg), ongeveer 20 bussen per dag, 6.09-22.30 u. Rit van 3½ uur. Met *ADO* (via de autosnelweg), circa 6 bussen per dag, 8.30-18.20 u.

- **Van en naar Playa del Carmen:** 230 km. Met *Mayab*, drie bussen per dag. Rit van 4 uur. Met *ADO*, 5 bussen per dag. Rit van 2½ uur.

- **Van en naar Tulum:** met *ADO*, 6 bussen per dag, 9.25-22.40 u. Met *Oriente* of *Mayab* ongeveer 2-4 bussen per dag. Rit van 1½ uur.

- **Van en naar Cobá:** 60 km. Dezelfde bus als naar Tulum. Rit van 1 uur.

- **Van en naar Tizimín (en Río Lagartos):** met *Oriente*, ongeveer 22 bussen per dag, 5.30-21.30 u. Rit van 1 u. In Tizimín neem je de bus naar Río Lagartos, ongeveer 7 bussen per dag. Rit van 1 uur.

- **Van en naar Chiquilá (Isla Holbox):** 2 mogelijkheden: tussen 2.00 u en 2.15 u (tja) komt een bus (de paso) van *Oriente* langs. Rond 5.30 u arriveert hij in Chiquilá, net op tijd om de eerste boot van 6.00 u te nemen. De andere mogelijkheid is El Ideal. Neem een bus van *Oriente* naar Cancún en stap uit in El Ideal. Daarvandaan vertrekken talrijke *colectivos* naar Chiquilá.

NUTTIGE ADRESSEN

📍 Bureau voor Toerisme (plattegrond B1): op de hoek van de zócalo en de calle 40 nr. 200 ☎ 856 25 51 🌐 valladolid.com.mx. Geopend 8.00-21.00 u (in het weekend tot 18.00 u). Beperkte informatie.

📮 Postkantoor (plattegrond B1): aan de zócalo, op de hoek van de calle 40 en 39 ☎ 856 25 23. Ma.-vr. 9.00-16.00 u.

🏦 Bank Banamex (plattegrond A1, 2): calle 41, 50 m van de zócalo. Geldautomaat voor *Visa* en *MasterCard*. Idem in **Bancomer**, op de zócalo. Om geld te wisselen, kun je naar de **casa de cambio** op de zócalo, calle 41 nr. 202 (links van Telcel).

📞 Phonet (plattegrond B1, 3): aan de zócalo ☎ 856 58 84. Dag. geopend van 7.00-23.00 u. Telefoonverbindingen *larga distancia* en internet.

SLAPEN

GOEDKOOP

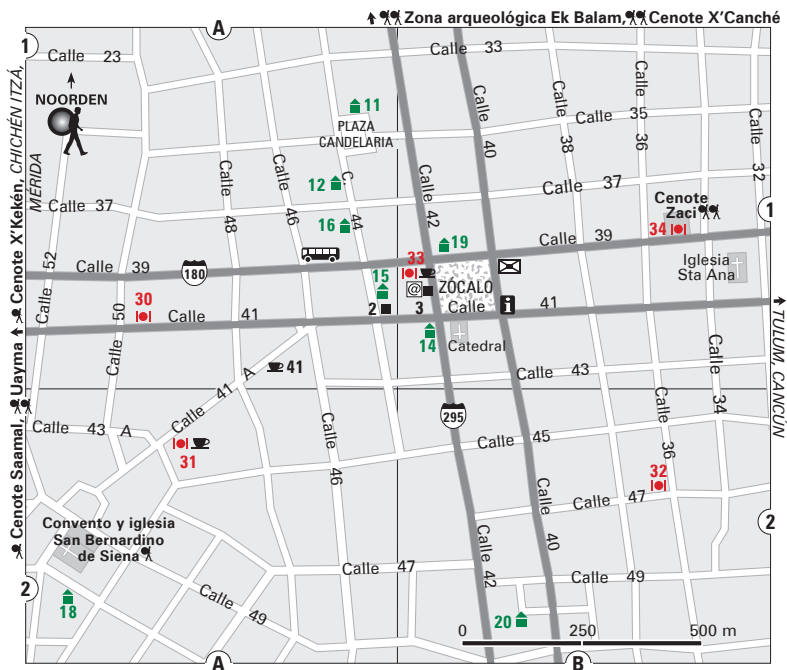
(minder dan 400 MXN of € 20)

🏠 Hostel La Candelaria (plattegrond A1, 11): calle 35; tussen de calles 42 en 44 ☎ 856 22 67 🌐 hostelvalladolidyucatan.com. Slaapzaal voor 190 MXN per persoon en tweepersoonskamer voor 460-550 MXN, afhankelijk van het comfort. Ontbijt inbegrepen. Wifi. Alles om te behagen: geweldige ligging (centraal en met uitzicht op een leuk pleintje), heel goede sfeer (vriendelijk personeel), ruim voldoende comfort (keuken ter beschikking, tv-kamer, kamers en gemengde of aparte slaapzalen met zes tot negen bedden, ventilator en eigen of gezamenlijke, goed onderhouden badkamer) en veel charme. Aangename tuin. Verhuur van fietsen om de cenotes in de omgeving te bekijken.

WIST JE DIT?

EEN ONOVERWINNELIJKE VIJAND | Valladolid werd in 1543 gesticht en lag oorspronkelijk aan de rand van een lagune in de regio Tizimín. Maar de hardnekkige muggen maakten de kolonisten helemaal gek. Geheel ontmoedigd gaven zij de voorkeur aan de vindplaats Zací, ondanks het risico op bloedige confrontaties met de Maya's. De laatste opstanden dateren uit het midden van de 19de eeuw.

VALLADOLID

- Nuttige adressen**
- B** Bureau voor Toerisme
  - 1** Bank Banamex
  - 2** Phonet
  - 3** Phonet
- Slapen**
- 11** Hostel La Candelaria
  - 12** Hostal Santa María
  - 14** Hotel San Clemente
  - 15** Hotel María Guadalupe
  - 16** Hotel Zaci
  - 18** Casa Quetzal – Hotel Boutique

- 19** Mesón del Marqués
- 20** Casa Hamaca
- Eten, ontbijten**
- 30** Plaza Maya
- 31** El Jardín de los Frailes
- 32** Oasis Familiar Restaurante & Pizzeria
- 33** Restaurant van hotel María de la Luz
- 34** Restaurant van de Cenote Zaci
- Chocolademelk drinken**
- 41** Cacao

Hostal Santa María (plattegrond A1, 12): calle 44 nr. 198 ☎ 856 06 34. Bed op slaapzaal voor 150 MXN per persoon, tweepersoonskamer voor 400 MXN; 150 MXN voor een extra bed. Wifi. Klein, centraal gelegen adres met een zensfeer (om niet te zeggen klooster sfeer). Ideaal om tot rust te komen dus. Er zijn vier kamers en een kleine slaapzaal met acht bedden. Allemaal onberispelijk. Enige minpuntje: het water in de badkamer is op kamertempe-

ratuur. Verhuur van fietsen. Heel vriendelijke ontvangst.

DOORSNEEPRIJS

(400-800 MXN of € 20-40)

Hotel María Guadalupe (plattegrond A1, 15): calle 44, nr. 198 ☎ 856 20 68 📧 hotelmariaguadalupe.com. Tweepersoonskamer voor circa 600 MXN. Parkeergelegenheid (na

reservering). *Wifi*. Een klein hotel dat volledig is gerenoveerd in een eenvoudige, kleurrijke vintage-stijl. Ongeveer acht kamers, niet enorm, maar ze hebben een aardige ligging en zijn leuk ingericht. Vermijd de lawaaierige kamers langs de straat. Kers op de taart: het terras op de bovenverdieping met keukenhoek waar je gebruik van kunt maken.

 Hotel San Clemente (plattegrond B1, 14): *calle 42, nr. 206, bijna aan de zócalo* ☎ 856 22 08 📧 hotelsanclemente.com.mx. *Tweepersoonskamer voor circa 600 MXN, ontbijt (royaal) voor 65 MXN per persoon. Parkeer-gelegenheid. Wifi.* Erg aangenaam hotel met een klein zwembad, een patio en een heerlijk Andalusisch sfeertje. Ruime kamers in de stijl van de jaren 1970 met twee tweepersoonsbedden, douche en wc, ventilator of airco. Dit hotel is wat verouderd, maar heeft redelijke prijzen. Een kalm adresje met een goede prijs-kwaliteit-verhouding.

 Hotel Zaci (plattegrond A1, 16): *calle 44, nr. 191, tussen de calles 39 en 37* ☎ 856 21 67 📧 hotelzacivalladolid.net. *Tweepersoonskamer voor circa 730 MXN, driepersoonskamer voor 900 MXN. Parkeerterrein. Wifi.* Een opeenvolging van kamers aan beide kanten van een smalle patio met planten, die uitmondt bij een aangenaam zwembad. Kies bij voorkeur een kamer op de bovenverdieping. De kamers zijn voorzien van airco en meubilair met een beetje uitstraling, zoals de twee smeedijzeren bedden. Groot domein en beleefde ontvangst. Een goed hotel.

LUXUEUS TOT HEEL LUXUEUS

(meer dan 800 MXN of € 40)

 Casa Quetzal – Hotel Boutique (plattegrond A2, 18): *calle 51, nr. 218. Barrio Sisal* ☎ 856 47 96 📧 casa-quetzal.com. *Achter het klooster van San Bernardino. Tweepersoonskamer voor 1550 MXN, continentaal ontbijt inbegrepen. Wifi.* Judith, gek op de cultuur van de Maya's, heeft zich in Valladolid gevestigd na een lang verblijf op Isla Mujeres. Ze heeft in haar charmante villa een tiental ruime kamers ingericht met veel leuke en gezellige details.

Rustgevende sfeer in een klassiek en verfijnd decor met een verleidelijke patio vanwaar je toegang hebt tot het aangename zwembad.

 Mesón del Marqués (plattegrond B1, 19): *calle 39, aan de zócalo* ☎ 856 20 73 📧 mesondelmarques.com. *Tweepersoonskamers vanaf 1000 MXN. Bewaakt parkeerterrein. Wifi.* Mooi gebouw met een patio met zuilen. Zelfs de recentste aanbouw heeft een koloniale stijl. De kamers zijn niet heel groot en je moet echt eerst een paar bekijken voordat je beslist, in sommige ruik je de geuren uit de keuken en andere zijn ronduit lawaaig. Mooi zwembad op het binnenplein aan de achterkant. Restaurant waar met zorg bereide, traditionele gerechten worden geserveerd: de guacamole wordt voor je ogen bereid. Hier komen aardig wat groepen.

 Casa Hamaca (plattegrond B2, 20): *calle 49 nr. 20; in de hoek van het plein* ☎ 100 42 70 📧 casahamaca.com ♿ *Tweepersoonskamers vanaf 1600 MXN, ontbijt (heel royaal) inbegrepen. Parkeerterrein. Wifi.* Midden in de stad, maar haast afgesneden van de wereld, want dit gastenverblijf is letterlijk weggestopt onder de weelderige vegetatie. Een heel verzorgd adres in neokoloniale stijl. Mooie fresco's geïnspireerd op het Maya-universum. 8 nette kamers, allemaal verschillend. Een van de 3 kamers op de begane grond is geschikt voor mindervaliden. Goed ontbijt (yoghurt, muesli, verse eieren); de vriendelijke eigenaar Denis ontbijt vaak met je mee. Klein zwembad voor een frisse duik.

ETEN, ONTBIJTEN

GOEDKOOP TOT DOORSNEEPRIJS

(minder dan 300 MXN of € 15)

 Plaza Maya (plattegrond A1, 30): *calle 41, tussen de calles 48 en 50* ☎ 127 13 89. *Dag. geopend 9.00-21.00 u. Goedkoop.* Een beetje uit het centrum, maar de omweg zeker waard. Een opeenvolging van enigszins verouderde zaaltjes, versierd met kamerplanten, Mayamaskers en *piñatas*. Typische keuken van Yucatán: *papadzules, poc chuc, salbutes, panuchos, longaniza*. Wie aan de lijn doet, zoekt het beste andere oorden op. Goede ontvangst door Ruben.

 El Jardín de los Frailes (plattegrond A2, 31): *calzada de los Frailes (calle 41A) nr. 222 (tussen 48 en 50)* ☎ 856 25 93. *Dag. geopend 7.00-2.00 u. Goedkoop.* Onder een *palapa* achter in een weelderige tuin. Een heel eenvoudig restaurant met grote houten tafels. De gezinnen uit de buurt komen hier zelfgemaakte enchilada's en andere specialiteiten eten. Goede vegetarische en regionale keuken, heerlijk vers vruchtensap. Bediening met een glimlach.

 Oasis Familiar Restaurante & Pizzeria (plattegrond B2, 32): *calle 36 nr. 221F (tussen 45 en 47)* ☎ 856 48 27. *Dag. geopend 8.00-23.00 u.* Een klein restaurantje met felgekleurde tafelkleden, buiten de toeristische gebieden. Ze serveren hier lekkere zelfgemaakte gerechten en enkele pizza's (grootte *chica* of *jumbo*). Heerlijk vers vruchtensap.

 Restaurant van hotel María de la Luz (plattegrond B1, 33): *calle 42, 193; aan de zócalo* ☎ 856 11 81. *Dag. geopend 6.30-22.00 u.* Grote zaal met booggewelven, open aan de kant van het plein. Gevarieerde kaart en dag. een *comida corrida* tegen een schappelijke prijs. Een heerlijk ontbijtbuffet, waarvan je mag opscheppen zoveel je wilt (vanaf 6.30 u).

 Restaurant van de Cenote Zaci (plattegrond B1, 34): *calle 39; tussen de calles 36 en 34* ☎ 856 07 21. *Dag. geopend 9.00-18.00 u.* Voor het heerlijke terras boven de cenote, voor de mogelijkheid om een duik te nemen tussen twee gangen door. Voor de rest geen grote verrassingen in de keuken. Je kunt er ook gewoon alleen een drankje drinken en van de plek genieten.

CHOCOLADEMELK DRINKEN

 Cacao (plattegrond A1, 41): *calle 41 A; tussen de calles 46 en 48* ☎ 856 08 33. *Dag. geopend 9.00-21.00 u.* De Maya's verbouwen al sinds mensenheugenis cacao. Maar hoe smaakte het lievelingsdrankje van Moctezuma voordat de Europeanen zich ermee bemoeiden? Het antwoord vind je hier in dit leuke chocolademuseum, tevens winkel en bar. Het concept is bedacht door een sympathieke Fransman die de hele productieketen heeft nagebootst (van de plantages in de staat Tabasco, tot de werkplaat-

sen waar de bonen handmatig worden vermalen). Na enige uitleg krijg je de bijzondere geuren te ruiken van een ambachtelijk nectar bestaande uit cacao, honing, specerijen en water, geserveerd in een kalebas. Verrassend en lekker.

WAT IS ER TE ZIEN?

 Calle 41 en 41 A (plattegrond A1-2): ook wel *calzada de los Frailes* genoemd. Deze straat wordt omzoomd door huizen met kleurrijke gevels. Een erg fraai voorbeeld van een geslaagde stadsrenovatie in plaatselijke stijl. Echt een ommetje waard, bovendien voert deze straat je naar het klooster van San Bernadino. En stop op de heen- of terugweg even bij het winkeltje *Cacao* (zie hierboven).

 Convento y iglesia San Bernardino de Siena (plattegrond A2): *aan het eind van de calzada de los Frailes, de mooie calle 41 A dus. In principe dag. geopend 9.00-17.30 u. Toegangs-prijs: 30 MXN.* Een van de oudste kloosters van het land (1552). Aanvankelijk gebouwd als vesting. Het klooster werd in 1847 en in 1910 door de inheemse bevolking in brand gestoken. De aangrenzende kloostergang is somber en massief. Er ligt een cenote in het park van het klooster. Het gebouw dat de ingang tot die cenote bewaakt, is trouwens ook een blik waard. Het was aanvankelijk ontworpen om een *noría* te huisvesten waarmee de monnikengemeenschap van water kon worden voorzien.

Op 12 december wordt het feest van *Nuestra Señora de Guadalupe* gevierd, een groot volksfeest dat op het plein voor het klooster plaatsvindt.

 Cenote Zaci (plattegrond B1): *calle 36, tussen de calles 37 en 39. Vlak bij het centrum. Dag. geopend van 8.30-17.30 u. Toegangs-prijs: 30 MXN; gratis als je voor 100 MXN per persoon iets aan de bar nuttigt. Garderobe bij de ingang.* Deze cenote met zijn diepgroene water biedt als voordeel dat je er helemaal omheen kunt wandelen, op slechts enkele decimeters boven de waterspiegel. Het is een van de favoriete zwemplekken van de mensen uit de buurt. Mooi zicht vanaf de *palapa* van het restaurant. Het ligt niet erg in de zon, ga erheen wanneer de zon op zijn hoogste punt staat.